

פרוטוקול מס' 180

ישיבת ועדת החינוך והתרבות
יום ב', כ"ז בטבת תשל"ג - 1.1.73
שעה 11.00 לפה"צ.

נכחו:

חברי הוועדה: ד"ר א. רימלט - היו"ד
חה"כ נ. אליעד
חה"כ ס. בן-פורת
חה"כ ז. הרמן
חה"כ א. כ"ץ
חה"כ ע. פינברג-סירני
חה"כ ב. שחור
חה"כ ד. קורן

מוזמנים: פרופ' ש. פוקס
פרופ' ק. פדנקושטיין
גב' ש. אביעד
גב' ע. ביהם
מר ש. סורג
מר ס. ליסק

האוניברסיטה העברית

גב' ק. ארן - סגן מזכיר הכנסת
רשמה: ל. צ'סנר

סדר-היום: שיחה עם צוות הייעוץ המדעי מהאוניברסיטה
העברית, בנושא: הכשרת מורים.

708

הינר ד"ר א. דימלט: פותח את הישיבה.

קודם-כל ברצוני לקדם בברכה את מכובדינו שבאו לשבת אתנו ולשוחח בנושאים מסויימים. בפגישתנו הראשונה אמרתי שהחורף הזה עם התחלת שנת הבחירות אינו משמש דגם להתעניינות ולעבודה, אבל העבודה צריכה להמשיך.

בשיחתנו היום נעסוק בנושא: הכשרת מורים. הכוונה היא לקורסים להכשרת מורים ולהסמכתם לחטיבת הביניים, וביחוד תכניות הלימודים החדשות שהן חדשות לא רק לגבי התלמידים אלא גם לגבי המורים. אני רואה זאת כאחד היסודות להצלחת הרפורמה, אם כי ביום ששי קראתי מאמר בעתון שבו סותמים את הגולל על הרפורמה אלה שעשו זאת גם פרונונטיבית. הם עושים בדעבד מה שאמרו מלכתחילה.

דבר שני, שהוא מסובך יותר: הרעיון של האקדמיזציה של המועמדים להוראה במערכת החינוך. לא אכנס לזה עכשיו. אני מבקש לשמוע מאנשי ואוניברסיטה, האם העוסקים בהסמכת המורים והכשרתם מרגישים שבזה הם משיגים את המטרות שהציבו בפניהם; האם מספר הימים או השעות שהמורה המשתלם יוצא מבית-הספר הוא מספיק, או שזו הסמכה חלקית בלבד בתוצאותיה. אחד הכשלוניות בארה"ב היה שבכמה מדינות נכנסו מורים מחינוך יסודי לחינוך על-יסודי ללא הכשרה מתאימה, ועל-כן הייתה יסודיזציה של חטיבת הביניים במקום אל-יסודיזציה של כתות ז', ח' ו-ט'. אני מבין שבאוניברסיטה מקבלים המורים קורסים של הסמכה בהתאם למה שמשדר החינוך קבע.

האם אתם מסמיכים את המורים מלכתחילה לכתות ז', ח' ו-ט', כלומר לחטיבת הביניים? האם יש לכם רעיונות מה על מורה מוסמן כזה לעשות אם הוא רוצה כעבור כמה שנים להורות גם בחטיבה העליונה. לדעתי אין זה רצוי ליצור מורה ברמה מסויימת לתמיד, והשאלה אם ההסמכה וההכשרה שהמורה מקבל בקורסים האלה מאפשרים לו להורות אחר-כך גם בכתות י', י"א ו-י"ב.

אני מבין שאנחנו נשמע בעיקר על הנסיון בירושלים, אבל יש הסמכה כזאת גם בתל-אביב, בחיפה ובבאר-שבע, אבל שם הבעיות אחרות.

האם מספר החטיבת המתווסף יש לו איזו רלציה ביחס למספר המורים שיעמדו לרשות חטיבת הביניים? האם מורים שהתחילו לעבוד ללא הסמכה כעבור תקופה מסויימת של הכשרה יהיו מורים מוסמכים? השאלה היא באיזו מידה המורים שנכנסים ללמד בחטיבת הביניים משתלבים מיד בקורסים של הסמכה או שהם צריכים לחכות שנה עד להשתלבות בקורס? ברור שבשנה זו מלמד בחטיבת הביניים מורה שמוסמן לבית-ספר יסודי.

חה"כ א. כ"ץ: ברצוני להמשיך בשאלתו הראשונה של ד"ר דימלט, אם כי אני בטוח שהבינותי אותה. הבעיה העיקרית בהכשרת מורים הייתה, להכשיר מורים מבתי-ספר יסודיים לבתי-ספר על-יסודיים, מה השינויים שחלו לאחר ההכשרה וההסמכה שמאפשרים למורים אלה ללמד גם בכתות י' עד י"ב?

החינוך בכתות ז'-ט' הפך להיות תופעה של כל הבעיות של החינוך הלא-סלקטיבי. מבתי-ספר אלה ישנם מורים שזה להם המיפגש הראשון עם כתות הטרונגניות או סלקטיביות עם רמות שונות. מה נעשה על-מנת להכשיר את המורים הקיימים בבית-הספר העל-יסודי שיוכלו להתמודד עם בעיות שנחלקן הן חדשות, במיפגשם הראשון עם ילדים מהסקטור הנקראים ילדים טעוני טיפוח.

ברצוני להרחיב את השאלה של ד"ר דימלט לגבי אותם המורים היסודיים שעובדים קורסי הסמכה והם מוסמכים להורות בכתות ז'-ט' ורוצים להסמיך אותם הלאה לכתות י'-י"ב, האם למורים אלה לא צריך להיות לפחות תואר ראשון של ב.א. הסמכה כזאת פירושה ליסודיים אקדמאיים רגילים המקנים תואר אקדמאי ראשון.

גב' ז. הרמן: הייתי מבקשת לדעת באיזו סידה הוגשו תכניות לימודים חדשות וספרי לימוד חדשים, כי ההסמכה וההכשרה בכל-זאת קשורה בתכניות חדשות.

שמענו שבכל-זאת יש התקדמות, אבל איננו יודעים אם היא מספקת; מה הקורולציה בין סידת ההתפתחות בשטח זה והיכולת להגשים את התכניות? מה ההכשרה שהמורה מקבל כדי להתמודד עם נושא האינטגרציה?

האם יש סלקציה של המועמדים שסובגלים ללמד בכתות המיוחדות והאם יש בחירה בין אלה שרוצים ללמד דוקא בחטיבת הביניים?

גב' ע. פינברג-סירני: האם אתם רואים בהסמכת מורים לחטיבת הביניים בתור מסגרת צורך השעה, מפני שאנחנו צריכים להעביר מורים מבית-הספר היסודי שיוכלו ללמד בבית-הספר העל-יסודי, או שיש איזו גישה יותר כוללנית? האם מדובר רק בחומר לימוד, או שיש דברים כוללניים שהמורה צריך לקבל כדי ללמד בחטיבת הביניים? האם צריך להסמיק במיוחד לכתות ז'-ט' או שצריך לדאוג זאת כחטיבה אחת? אני מתכוונת במיוחד לצורך הלימודי, אם כי החלק החינוכי הוא לדעתם אולי גורם לא פחות חשוב אם לא יותר מבחינה זו.

פרופ' ש. פוקס: שמחתי שאתם קבעתם את הנושא הזה לדיון היום, וברצוני להבהיר מדוע. לפני כן ברצוני להציג את הדברים הצוות שבאו אתי. בהתייעצות עם יו"ר הוועדה הזמנית את פרופ' פרנקנשטיין, שמבלה הרבה מזמנו בנושא הזה של הסמכת מורים בארץ ובירושלים, אם כי בדעותיו הוא הרתיע לא מעט חברים העוסקים בנושא זה. הגב' אביעד היא בעצם מטקטי הקורסים להסמכת מורים בירושלים, ובזמן האחרון מטפלת בזה יחד עם מר טורג. המחלקה הזאת היא לדעתי בין המחלקות החשובות בבית-הספר לחינוך באוניברסיטה. הם עושים את העבודה היום-יומית.

עלי לתת לכם מחמאה על השאלות, הלואי והיינו שומעים את השאלות האלה לפני זמן מה אז לא היינו צריכים להגן עליהן בעצמנו. שר החינוך המנוח, מר זלמן ארן, כינס בזמנו את הרקטורים והנשיאים של האוניברסיטאות השונות וקיים דיון מעמיק בנושא של הסמכת מורים. זה היה בעצם בסיון ראשון במדינת-ישראל להתמודד ישירות עם בעיית האינטגרציה, לאחר שנתקבלה ההחלטה על סרינות האינטגרציה.

אני מודה שהאוניברסיטה העברית, ואני חושש שגם האוניברסיטאות האחרות, עוד לרפורמה ידעו איך להכשיר מורים לתלמידים בגימנסיה העברית ברחביה ואולי מורים לתלמידים במוסדרה, אבל לא נתנו מספיק את דעתם להכשיר מורים שיוכלו ללמד את שני סוגי התלמידים יחד, כפי שקבע חוק הרפורמה. הצורך בהסמכת המורים הביא לכך שתייבים היינו לתת את דעתנו על-כך. בזמנו חשבו שתפקידן של האוניברסיטאות למורים אלה לחנך אותם בחומר הלימודי הדרוש. כלומר, הוכנו תכניות חדשות, והסורים שלא ידעו מספיק למדו באוניברסיטה מתוך מגמה לקבל ב.א. העדיפות הראשונה היתה שכל המורים יקבלו תואר ב.א.

משרד החינוך בזמנו בא בטענות שהאוניברסיטה בנויה יותר למחקר מאשר להכשרת מורים. כאשר מלמדים מיקרא לא מתחשבים אם זה החומר המתאים למורה ללמד בכיתה, אלא אם החומר הזה מתאים לסטנדרטים המדעיים. דבר זה מתקשר עם הבעיה החינוכית. כאשר משרד החינוך מציע שהאוניברסיטה תמלא את התפקיד של הכנת הנושאים שבתכנית הלימודים להסמכה (Subject Matter) זו לדעתי טעות. עוד לפני שמגיעים לאינטגרציה אי-אפשר לדבר על המורה שהצליח בבית-הספר היסודי ולכן אפשר להעביר אותו לבית-ספר יסודי של תלמידים טענני טיפוח, על אחת כמה וכמה לחטיבת הביניים. לדעתי זו טעות כאשר יש לחץ גם של חומר חדש וגם של תלמידים שבאים משכבות שונות.

פרופ' ש. פוקס:

אנחנו דנים בהחלט בשאלה זו: כיצד נוכל
בהסמכה שאנחנו גותנים להכשיר מורים שמתאימים לתנאים הקיימים במדינת-
ישראל. עד כה המספלים בהכשרת מורים לא נתנו את דעתם במידה מספקת
לנושא זה, וכפי שאמרת אנחנו מתלבטים מאד בבעיה זו. יש לי חשש
שמשרד החינוך, בגלל הבעיות הקשות שהוא עומד בפניהן, חושב שמורה בעל
תואר ב.א.י. זה מספיק. אני חושב שתואר ב.א.י. פלוס תעודת הוראה אינם
מתאימים במתכונת הקיימת. אני הייתי מציע תכנית הסכמה למורה להכשרת
מורים לתלמידים שלא בתכנית הקיימת. אנחנו צריכים להיות זהירים שלא
תהיה נסיגה ושהתכנית להכשרת מורים או התכנית הקיימת תהיה במקום
הקודמים להסמכה. הסיבה היא לדעתי שהמורים האלה לא יעמדו בזה. זה
לא אומר שאין להם את מנת המיטכל הדרושה, אבל התכנית באוניברסיטה
אינה בצורה מספיק לאנשים שלא גמרו את לימודיהם בזמנו ועכשיו הם
חוזרים ללימודים כדי לקבל את התואר.

עלי לומר שזכינו הפעם בשיתוף-פעולה מצד
האנשים העוסקים בנושאים שבתכנית הלימודים להסמכה (Subject matter)
דבר שלא קוינו לו אף פעם. אותם האנשים שלפני כמה שנים היו נוקשים
מאד בענין הכשרת המורים, כאשר זה הגיע לנושא ההסמכה הם היו פתוחים
לגמרי ונתנו את דעתם על השאלה מה דרוש למורה שעומד לפנינו. אני
זוכר פגישות ודיונים כאשר האנשים אמרו שהם לא יוכלו להצליח לפי
הסטנדרטים שלנו. זה הביא אותנו לראשית הגישות לגבי תכנית הלימודים
בחוגים עצמם להכשרת מורים. כאשר נאו שיש דרכים אחרות להוראה בהסמכה
הם שקלו את כל התכנית מחדש.

מכל הסיבות האלה אני רואה את התכנית הזאת
כאחת השאלות החשובות ביותר. ראשית, בגלל המורים שיצטרפו להורות
ברפורמה. ואני רוצה לומר בצורה חד-משמעית, שאנחנו לא מגיעים אפילו
בקצה המזלג כאשר מדברים על המספרים שהיינו יכולים להגיע אליהם.
האוניברסיטה העברית הסכימה ללכת לפעולה בשדה לא רק בירושלים. מוכנים
לבנות חוגים כאלה בשלוחות שבהן אינם קיימים ומוכנים ללכת למקומות
אחרים, עד כדי כך ראינו זאת בצורך וכבוד השעה.

אני חושב שאם נעמוד במשימה הזאת אנחנו
נוכל להרים את הרפורמה.

גב' ש. אביעד:
אנסה לענות על כמה נקודות שהועלו בשאלות
או לפרט מספר בעיות שפרופ' פוקס דיבר עליהן
בהכללה, ולא אגע כמעט באחת הבעיות המרכזיות, שפרופ' פרנקנשטיין בוודאי
ידבר עליה, וזה בקשר לטעונו הטיפוח, האינטגרציה וחינוך המורים האלה
לעבוד עם תלמידים אלה.

אנחנו מדברים על הסמכה ולא על הכשרת מורים
לחטיבת הביניים. אנחנו עוסקים בהסמכה משום שלא הכשירו מורים לחטיבת
הביניים. אנחנו לא ממונים על התכנון והכשרת המורים לחטיבת הביניים,
אבל לא הגענו עדיין לתכנון משי; אני חושבת שגם במשרד החינוך עוד
לא הגיעו לתכנון משי ובוודאי לא לביצוע.

הצורך השעה הוא מה שאנחנו קוראים להכשיר
מורים מחדש. אני משתמשת במושג להכשיר מחדש ולא להשלים ולא הסמכה.
ההסמכה הפכה להיות לסגנון דיבר מקרי. הכוונה היא להכשיר מחדש כדי
להסמין אותם לתפקיד מחדש.

לשאלת חה"כ הרמן, הכוונה היא לא לסלקציה.
האמת היא שלא אנחנו אחראים לסלקציה, אלא היתה ועדה של הכנסת בראשותו
של חה"כ צדוק בשיתוף משרד החינוך והיא שעשתה את הסלקציה הראשונית.

היו"ר א. דימלט:
לא סלקציה פרסונלית אלא סלקציה לפי דפוסים
מקצועיים.

גב' ש. אביעד:

אנחנו קיבלנו את המורים-התלמידים שנבחרו על-ידי משרד החינוך וניתנה לנו סמכות להחליט אחרי תקופת מה אם האנשים מסוגלים או אינם מסוגלים לעמוד בזה. אנחנו משתדלים לא ליצור נפל, אלא ההכרחי ביותר מתוך הנחה שכל המורים האלה ילמדו בחטיבת הביניים, או שרובם יהיה חייבים ללמד, ועל-ידי-כך נעשה כמיטב יכולתנו כדי לחלק אותם אם כקבוצה שלמה או כבודדים.

בסך-הכל אנחנו בשנת הלימוד השניה. לפני שהתחלנו בזה היו ועדות שונות שתכננו את שאלות היסוד, ביקשו מאנשי חוגים שונים להביע דעה. רבים חשבו שבעצם צריך להקים בית-ספר לחינוך ליד האוניברסיטה, הוגמת הקולג' למורים בארה"ב ששם הלימוד אינטגרטיבי יותר. לא במקרה הגיעו במשרד החינוך למסקנה, שמה שחסר למורים אלה זה הנושאים שבתכנית הלימודים להסמכה (Subject Matter), כי בכל-זאת הם מורים ותיקים ואם הם הגיעו להוראה בכתות ז'-ט' יש לשער שהם מבין טובי המורים בבית-הספר התיכון.

בכל-זאת נשאלה השאלה, האם אפשר להתייחס לזה באופן חד-משמעי שה- Subject Matter יתור את המצב? הגענו להערכה שהאינטגרציה היא שמכניסה את השוני בין ההכשרה מחדש היום לבין הכשרת מורים קודם לכן. לאחר 2-3 שנות לימוד בחוג מתחילים לנסות לכוון את הידע שלנו לעבודה דיזקטיבית ולהגיש את החומר מתואם עם הבעיות החינוכיות. לא תמיד ההוראה ניתנת בדרך דיזקטיבית. יש בעיית יסוד של מורים מתאימים להסמכה. בארץ אין לנו האנשים המתאימים לזה לטוב זה של עבודה בדרך של ה- Subject Matter.

השטח הנוסף מבחינת תכנית הלימודים זה השוני בנושא בין חוג הלימודים ובין ההסמכה. היה חשוב לעשות משהו להכשרת המורים והדיסציפלינה באוניברסיטה חייבת להצטמצם ולרדת לעומק, בשעה שההוראה למורה צריכה להיות כוללת. כלומר, לא רק היסטוריה כללית ועברית, יש שאלה של ארכיאולוגיה, של אמנות וכו'.

אלה הבעיות שעמדו בפנינו כאשר התחילו בתכנון הלימודים האלה. כאשר פרופ' טלמון היה ממונה מטעם האוניברסיטה על שאלות היסוד הוא אמר שאם לא נקבל מספר תלמידים ראוי יש שאלה אם האוניברסיטה תוכל לעמוד בניצוח מהפכה מעין זו; ואם מדובר רק על ירושלים הצורך הוא מצומצם יחסית. קשה לנו לומר עד כמה אפשר היה לעשות יותר ממה שנעשה, למשרד החינוך יש בעיות אוניקטיביות וטובייקטיביות, אבל השאלה העיקרית היא אם אפשר מבחינת התכנון לקבוע מראש שמורים אלה ילכו לחטיבת הביניים ולא לאחר משהו. כדי לתכנן טוב את העבודה שלנו צריכים קבוצות עבודה והבטחה שהאנשים לא ישארו אחר-כך מפוזרים בשדה, כדי שיהיו מחזורים נוספים, ואז האוניברסיטה תוכל לעמוד בזה.

כל מחזור הוא 3 שנים והמכסימום האפשרי והנדרש הוא 1200 שעות לימוד, שזה כמעט ב.א. החלוקה היא בין 10 ל-12 שעות בשבוע לכל כיתה, בהתאם להנחיות שקיבלנו בזמנו ממשרד החינוך. הבעיה היא שלרבים מהמשתלמים אלה שעות רבות מאד במצבם הנוכחי. העובדה שהם אינם פנויים מספיק ללימודים אלה, זו בעיה קשה ביותר. בשאלה זו התלבטנו רבות. יש תיסכול מסוים לאנשים שלימדו במשך שנים בכיתות אלו ועכשיו מחייבים אותם ללמוד ולהקדיש לזה לא מעט שעות.

בעיה יסודית נוספת, ש היא אולי המרכזית בכל העניין הזה, לוקחים מורים בעלי עמדות ועם שרות, שאולי הם קפאו בו במידה מסויימת, ועכשיו יש שינוי עמדות, ורוצים לתת להם לא רק ידע נוסף; זו מלאכה קשה לנו ולהם, כי אנחנו חייבים להביא אותם לכך שיהיו מוכנים ללמוד לא רק בשעורים, אלא יתרגלו לחפש חומר בספרייה ולהכנס יותר מהמקובל לעומקם של הדברים.

למעשה היו צריכים לתת 10 שעות בשבוע, כאשר רובם ממשיכים ללמד, ויש ביניהם גם מורות שלהן ילדים וטיפול בבית, וגם בעיות אחרות ואין להם מספיק פנאי. בזמנו ביקשנו לקנות אותם מההוראה יותר ממה שניתן היום. במשרד החינוך מוכים שהמשתלמים האלה ישוחררו מ-4 שעות הוראה, כלומר שמורה בחטיבת הביניים ילמד 24 שעות, כי עכשיו מדובר על 28 שעות בשבוע, קודם זה היה 30 שעות.

גב' ש. א. דימלט:

מורה נשואה עם ילדים טלמדת רק 24 שעות בשבוע.

גב' ש. אביעד:

היה מספר לא מועט של מורים שהיה להם יותר מ-24 שעות בשבוע. משרד החינוך טען שהדבר קשה ביותר, כי אינם מוצאים מחליפים גם ל-4 שעות אלה. משרד החינוך נתן אז הוראה - לא רק לגבי ירושלים, אלא בכל הארץ - שמורה שמוכן להמשיך ללמד יותר מ-24 שעות בשבוע, יחד עם ההשתלמות שלו, יקבל תמורה כספית בעד המאמץ שלו, אבל לא מחייבים אותו להתפנות ללימודים.

אנחנו טענו ששחרור מ-4 שעות לימוד אינו מספיק, וכדי שיהיה למורים יותר פנאי ללימודים הצענו שירכזו את שעות ההוראה שלהם ל-4 ימים בשבוע, כך ש-2 ימים בשבוע יהיו פנויים ללימודים. (היו"ר א. דימלט: מורים רבים מנצלים הסדר זה?) אנחנו יודעים שיש מורים שמלמדים מעבר למיכסה ומשתתפים בקורסים להסמכה. אין הוראה נגד זה, וכיוון שאין חיוב יש מורים שמחייבים את עצמם ומתפנים ללימודים, ויש כאלה שאינם מתפנים. הוועדות השונות באוניברסיטה טענו שהמשתלמים צריכים להתפנות מחצית הזמן מהלימודים, כיוון שזה לא הסתדר אמרנו לרכז את 20 שעות ההוראה בשבוע ב-4 ימים, אבל היו מנהלי בתי-ספר שטענו שיש בעיה קשה של שיבוץ, והרגשנו שזו אשליה.

היו"ר א. דימלט:

כמה זמן האוניברסיטה עוסקת בזה?

גב' ש. אביעד:

אנחנו עוסקים בזה שנה שניה. שנה אחת עסקנו בתכנון, וכפי שאמרת קודם, האוניברסיטה אמרה שהיא רוצה קבוצה גדולה של אנשים כדי לבנות את מוסד ההסמכה או ההכשרה מחדש. בשנה שעברה היו 90 איש, השנה יש 130 איש, כאשר בשלב ראשון דובר על 250 איש.

לבסוף הגענו לפשרה של שחרור המורים יום אחד בשבוע מהוראה, וזה רק בירושלים. במקומות אחרים אין מקבלים זאת. נראה לנו שיום אחד זה לא מספיק ולא משיגים מה שהיינו רוצים להגיע אליו, באשר המורה אינו יכול להתפנות לקריאה, ללימודים ולחיפוש דרך.

כאשר דברנו בבעיה זו אני הייתי בדעה שהזול

ביותר היה להוציא את המורים-המשתלמים האלה לשנת שבתון, ועל-ידי-כך אולי היה ניתן לעשות משהו רציני יותר למען הרפורמה בכל הארץ. לדאבוננו הצעה זו לא נתקבלה. דובר גם על אפשרות של העלאת הרמה של שלוש שנות לימוד בבית-הספר בלי להתייחס להעלאת רמת הלימודים בכיתות ובציליפים של חטיבת הביניים בלבד, כי כאן הם חייבים להתמודד בצורה רצינית גם בבעיה החינוכית הקיימת.

כאשר דרשנו לשחרר את המורים-המשתלמים יום

בשבוע טענו מנהלי בתי-הספר בירושלים, שהתלמידים כאן עדיין אינם במסגרת הרפורמה, ומשרד החינוך אמר שבשלב ראשון אין אפשרות לתת את 4 השעות האלה למורים בכל הארץ, וחייבים להתחיל עם אלה שכבר נמצאים במסגרת הרפורמה. כאשר התחילו ברפורמה רק אז התחילו בהוראה הנוספת, זה אולי מצב פרדוקסלי, שאולי התנאים הקיימים חייבו אותו. לפני כן טענו שאין תקציב לשחרור המורים, אין מורים מחליפים והודרסים את מערכת הלימודים. מנהלי בתי-הספר כאילו חשבו שלוקחים את המורים הטובים לחטיבות האחרות, ולמרות שהעניין עבר מהמנהלים למפקחים, היו מקרים שמורים לא הגיעו ללימודים בגלל חוסר האפשרות לשחרר אותם. היו בעיות אדמיניסטרטיביות שנאבקנו בהן קשות והן היו בעוכרי העבודה הרצינית מסש.

יחד עם זאת אנחנו רואים את הקבוצה שכן

לומדת בקבוצה נסיונית לעצמנו שאולי בעתיד ייבנו מזה כיתות נוספות גם בערים אחרות, וזה יתן לנו אפשרות לקבוע תכנון כולל להכשרת מורים לחטיבת הביניים ולהכשרת מורים בכלל. למען האמת, הבעיות הפנימיות מעסיקות אותנו יותר מהשאלות האדמיניסטרטיביות. אנחנו מנסים להביא את המורים-המשתלמים לכך שלא יעשו זאת בצורה חלקית. זה מתקשר עם השאלה של היו"ר ושל חה"כ כ"ץ, האם המורים האלה יכולים להגיע לתואר בי.א. כדי ללמד בחטיבה גבוהה, במידה וזה חלק מלימודיהם. באוניברסיטה יש נטייה לתת למורים-המשתלמים האלה קרדיטס. במדעי הטבע והמתמטיקה טוענים שעדיין אי-אפשר לעשות זאת, כי בערך כמחצית מהמורים זקוקים ללימודים ברמה של

גב' ש. אביעד:

בית-ספר תיכון כדי להגיע להתחלות אוניברסיטאיות, וגם זה לא באותה מתכונת ובאותו עומק שנדרש בחוגים אלה. כפי שפרופ' פוקס הסביר, אנשי מדעי הרוח שותפים אתנו בחיפוש דרך גם למען ההרגשה הטובה וגם למען דחיפתם של המורים להמשך הלימודים בעתיד. הדבר בשלב של בירורים, ייתכן שמי שישמיע את לימודיו בעתיד במקצועות אלה ישחררו אותו אם יעמוד ברמה מסוייפת של לימודים ויוכל להקלט בחוגים שונים, וזה יקביל בערך לשנת לימודים של האוניברסיטה.

פרופ' ק. פרנקנשטיין: איני יודע אם מותר לי להשתתף פה כאיש שאינו מתמצא כל-כך בכל הבעיות האדמיניסטרטיביות, אלא יותר כמהרהר על המגמות והשיטות והיסודות העיקריים של המוסד הנקרא חטיבת הביניים וכל ההכשרה לקראת תפקיד המורה בכלל ומורה להסמכה בנפרד.

ברצוני קודם-גל להזכיר, כי כאשר דיברו על חטיבת הביניים דיברו למעשה על כמה מטרות, שאחת מהן היתה לא לבזבז את השנתיים האחרונות של בית-הספר היסודי אלא לנצל אותן יותר להעמקה ולהרחבה; המטרה השנייה, ליצור על-ידי-כך כלים מהימנים יותר לגבי הדיאגנוזה שהעיקר הוא לתרום לגישור הפער החברתי על-ידי חינוך ביחד של ילדים טעוני טיפוח עם ילדים אחרים שאינם טעוני טיפוח.

מאז עסקתי בשאלה זו: מה למעשה משמעות מלת הקסם 'פער חברתי' וגישור על הפער החברתי או האינטגרציה. ניהלתי ביסודי בבית-הספר התיכון שליד האוניברסיטה בכיתות נפרדות שמבחינת ההכנה אינן במסגרת האינטגרציה שלא היו בהן רק ילדים טעוני טיפוח, כדי להציע דרך להגיע אל המטרה של חטיבת הביניים. אחת המסקנות מהניסוי הזה היתה, שאם אפשר היה להתחיל מחדש הייתי מתחיל מחטיבת הביניים ומנהל לנצל את 3 השנים של חטיבת הביניים לתקופת הכנה לגמרי אחרת, תקופת שיקום של הפוטנציאל האינטלקטואלי של הילדים טעוני הטיפוח, שהם היונם מהווים רוב האוכלוסיה של חטיבת הביניים. הייתי אומר, כי במידה שאנן מצליחים לנצל את חטיבת הביניים לשיקום הפוטנציאל האינטלקטואלי של הילדים טעוני הטיפוח, אנחנו מבינים אותם לבתי-הספר התיכוניים כאשר לא יהיה צורך באותן שיטות דידיקטיות שדרושות לנו לחטיבות הביניים.

נדמה לי שצריך לשים את הדגש לא כל-כך על ענין הכנת ספרי לימוד מיוחדים, אלא על תכנון שיטות הוראה דיפרנציאליות שמתאימות לשיקום האינטליגנציה של אלה הזקוקים לכך, על-מנת שיוכלו להמשיך בלימודים סבירים במידה שהם מתאימים לכך. שנית, כדי להגיע לזה להתחיל בילדים המתאימים לכך בהתחלות הומוגניות יותר המאוכלסות בכיתות טעוני טיפוח. על נשכח שבארץ רוב הכיתות מאוכלסות בטעוני טיפוח והן מסיבה זו פחות או יותר הומוגניות ולכן מתאימות יותר להפעלת שיטות הוראה שמטרתן העיקרית שיקום האינטליגנציה. זו המטרה.

מה ההשלכה ממנה להכשרת המורים? קודם-גל אני חושב שגם מורים שמלמדים בבתי-ספר תיכוניים בכיתות עליונות יכולים ללמוד את השיטה איך ללמד בכיתות חטיבות הביניים, אבל ספק אם אפשר להפוך את הסדר הזה. במלים אחרות, האוריינטציה של הכשרת המורים צריכה להיות לגמרי אחרת, היא לא צריכה להיות Subject Matter Oriented אלא Method Oriented and understanding oriented. היינו, המורים באים להכשרה להסמכה בשנים צריכים ללמוד בעת ובעונה אחת תחמי לימוד שאינם ידועים להם, אבל צריכים ללמוד אותם בצורה דידיקטית וחינוכית. ואני אומר, לא להשתמש במלה חינוכית כאשר הפלה הזאת מכסה על שני הדברים האלה. כאשר אנחנו אומרים חינוך אנחנו שוחכים לעתים קרובות שחלק ניכר של החינוך הוא דידיקטיקה, והמורים צריכים ללמוד שני הדברים גם יחד. כלומר, השאלה היא כיצד להעביר דבר זה על-מנת שיהיה משמעותי לחיזוק החשיבה של הילד. לשם-כך המורה בעצמו צריך ללמוד זאת וזו המטרה של הכשרת מורים להסמכה. אני גם טוען שהסמכה היא הכשרת מועמדים לחשיבה דיפרנציאלית ואחראית.

פרופ' ק. פרנקנשטיין:

אני חוזר ומציע, הכלים הדרושים לכך הם עיבוד שעורים אידיאליים כאשר לא חשוב מה התוכן, זה יכול להיות פרק בתנ"ך, או פרק בביוולוגיה או פרק במקצוע אחר, הוא משמש חומר גלמי כדי שהמורה הלומד לומד בו את דרך הלימוד של התוכן ואת דרך ההעברה של התוכן. כלומר, השעור האידיאלי פירושו שהמורה מתאם את תגובות הילדים אל מאמצי המורים להסביר להם תוכן מסויים, כאשר תגובות הילדים מוסברות על-ידי הערות פסיכולוגיות של פסיכולוג החטיבה ועוד. במלים אחרות, אני רואה את הכשרתו של המורה להסמכה לחטיבת הביניים בכך שהוא לומד מה שמועטים מהמורים למדו בכלל. פה נעשה ניסיון ראשון ללמד אותם לחשוב באופן דיפרנציאלי מה מסתתר מאחרי תשובת הילד. אם הוא יכול לשער את המניעים והסיבות לטעות של הילד או להתנהגותו הוא לומד פסיכולוגיה צריך ללמוד פסיכולוגיה כמקצוע נפרד. אם המורה עוקב אחרי התגובות של ההורים על לימודו של הילד על-ידי ביקורי בית ומגע עם ההורים הוא לומד את כל הדרוש לו מבחינה סוציולוגית, ואינו צריך להשתלם בסוציולוגיה במיוחד.

אני רואה את הדברים ואלה כמסועבדים לעסקר שאני רואה בנייתו השעור ותוך כדי כך גם להנמקת התגובות של המורה על התנהגותו של הילד.

כמה מהדברים האלה עיבדתי עם אנשים טובים מאד שעובדים מטעם בית-הספר לחינוך כטיוטורים לתלמידים שעתידיים להיות מורים בבית-ספר תיכון וראיתי איך שהם מגיבים. אני ממשיך להדריך אותם כיצד לתת אותם שעורים לכיתות של טעונים טיפוח ולעבד שעורים אלה תוך כדי הנמקת התשובות של הילדים המוערות והמנמקת המורים ועל-ידי-כך ללמוד את הדידקטיקה האינטואיטיבית כביכול. כך אני רואה את הכשרת המורים בחטיבת הביניים.

דבר שני שאני רואה כאלמנט מהותי שעדיין, לדעתי, עוד לא חדר מספיק למחשבה של המחנך הישראלי, במידה שאנו מדברים על גישור הפער החברתי, אנחנו צריכים לשלב עבודה טיפולית על-ידי עובדת סוציאלית עם ההורים של אותם הילדים, ואנחנו צריכים לראות בשילוב זה תוספת של עוד קבוצה שצריכה לקבל הכשרה מיוחדת למטרה זו, כחלק אינטגרלי של צוות המורים. לא צריך לשלוח מישהו ממשרד הסעד לנקר את הורד הילד, כי תפקידו של המורה לא לתת סעד, תפקידו להדריך את ההורים באחת הבעיות הטרגיות, כי על-ידי-כך שנותנים השכלה לילד מדחיקים אותו מביטו; על-ידי-כך שרוצים לגשר על הפער החברתי בין הילדים יוצרים פער בין הילד לבין הדור הקודם לו. ההורים זקוקים לעזרה על-ידי עובד סוציאלי מסויים שקשור בעיקר לילדים טעונים טיפוח, ואנו נשיגב בשילובו של העובד הסוציאלי הזה בהדרכת המורים אחת המטרות שהייתי מאד ממליץ עליהן.

דבר אחרון, אין אני חושב שאפשר יהיה ללמד בכיתה של חטיבת הביניים בלי להעמיד לרשות המורים מנחים שמדריכים אותם במלאכתם הדידקטית. לכן יחד עם הכשרת המורים לחטיבת הביניים צריך לדאוג להכשרת מנחים כאלה של המורים בעבודתם. צריך לראות את המעקב כחלק אינטגרלי של ההכשרה. חלק מהמורים בחטיבת הביניים דורש המשך הכשרתם על-ידי מנחים דידיקטיים ואנשים שעומדים לרשותם לפתרון בעיות סוציאליות של הילדים בחטיבת הביניים.

היו"ר א. דימלט: הבינותי מדברי הגב' אביעד, שביית-הספר לחינוך בירושלים עדיין אינו מכשיר מורים לחטיבת הביניים.

פרופ' ש. פוקס: על זה אני יכול לענות: כן ולא. אנחנו מקבלים תלמידים מהמחלקה לכשרת מורים לחטיבת הביניים ולחטיבה העליונה. לא נתנו את דעתנו לשאלה איזו הכשרה מיוחדת דרושה למורה בחטיבת הביניים, וזה מהרבה סיבות. ראשית, מהסיבה שפרופ' פרנקנשטיין עמד עליה, נצטרך לעבד חומר דידיקטי בכל השאלות האלה שהוא דיבר עליהן; שנית, עוד לא הצלחנו לקיים דיון עם אנשי משרד החינוך בשאלה: למה אנחנו מבינים.

היו"ר א. רימלט:

התכוונתי שתהיה הכשרה גם לחטיבת הביניים.
יכול להיות שאני טועה, אבל איני רואה
כדבר רצוי שביית-הספר לחינוך של האוניברסיטה יכשיר מורים רק לכיתות
ז'-ט'.

פרופ' ש. פוקס:

לא מכשירים רק את אלה, אבל לא התחלנו
לטפל בשאלה מה הנושאים שביית-הספר לחינוך
צריך לתת כדי להכשיר מורים לחטיבת הביניים.

פרופ' ק. פרנקנשטיין:

רבים מהמורים שמקבלים הכשרה לביית-הספר
התיכון למעשה עבדו בחטיבת הביניים. אני
משתתף עכשיו בקורס להכשרת מורים לביית-הספר התיכון מתוך כוונה
להגביר בהם את המודעות והעמדות לחטיבת הביניים ורבים נמשכים,
כתוצאה מלך, ללמד בחטיבת הביניים.

גב' ש. אביעד:

חה"כ נ"ץ שאל האם נעשה משהו להכשרת
מורים על-סמך מורים בשדה לעבודתם בחטיבת
הביניים, כאשר למעשה חלק מהם כבר עושים זאת. אני חושבת שלא
תוכנן שום דבר בקשר לזה, ואין חיוב של המורה ללמוד מעבר ללימודיו
הקבועים כדי ללמד בחטיבת הביניים. אנחנו מנסים לבנות קורסים
עצמים בנושא זה למורים שירצו להשתלם בכך בחדשי חופשת הקיץ. אלה
אינם חובה, מי שירצה - יבוא.

פרופ' ש. פוקס:

השאלה המרכזית היא, האם המדינה, במקרה
זה משרד החינוך, מוכנים לשלם לא רק
מחיר כספי, אלא גם בסיוע אחר, להכשרת מורים להסמכה. באוניברסיטה
אין הרגשה שמשרד החינוך החליט לראות בזה משימה עיקרית. אנחנו
לוחצים בעניין הקורסים להסמכה, כי משרד החינוך נתן את התקציב הדרוש
אבל עד היום הוא לא הגדיר מתי המדינות לגבי האינטגרציה, ואין
אנחנו נטפל בהכשרה מתמדת של המורים; מה התכנון לגבי השנים הקרובות;
אין נפיץ את החומר שפרופ' פרנקנשטיין ואחרים מבינים; מה עושים עם
המנהלים. איני יודע אם היה דיון עם המנהלים על נושא זה, כי בעצם
הם קובעים את המדיניות מהבחינה החשובה ביותר. כל פעם שדנים בשאלה
זו במשרד החינוך מתעוררת בעיה של התחרות בין האמצעים לבין סולם
העדיפויות. אבל משרד החינוך או המדינה צריכים להחליט במה אנחנו
מסקיעים ולפי איזה סדר של עדיפויות.

פרופ' ק. פרנקנשטיין:

יש למדינה מוסדות אחרים של הכשרה. ברמת
רחל למשל יש עכשיו קורס למנהלים. נשאלה
שאלה פרינציפיונית מאד, האם הכשרת המנהלים האלה תהיה לאדמיניסטרציה
או להנחיית מוריהם? במידה שהם לומדים את הגישה הדיפונציאלית והם
יכולים אחר-כך להנחות את מוריהם, נדמה לי שבזה נפתור חלק ניכר
של הבעיה. אני רואה בינתיים ששמים דגש על הצד האדמיניסטרטיבי
ומעט מאד על הצד הדידקטי.

היו"ר א. רימלט:

אני מניח שלעת-עתה ההכשרה היא לצד
האדמיניסטרטיבי, אט כי אני מביין שיש
מגמה להכין את המנהלים לפעול כמפקחים.

פרופ' ק. פרנקנשטיין:

אז השאלה היא אם המפקחים הם אנשי חינוך
או אנשי אדמיניסטרציה.

פרופ' ש. פוקס:

בדעותי הייתי מציע שמהוועדה הזאת תצא
בקשה למשרד החינוך להביא בפניה הצעה
מפורטת הן מבחינה תקציבית והן מבחינת כוח-האדם כדי שנדע פצמ במה
מדובר. לדוגמה, כמה עולה לקחת מורה ולהסמין אותו? מה זה דורש
מבחינת שחרורו משעות הוראה ומה צריך לעשות. האם רוצים לקחת מורים
רק מבתי-הספר שמלמדים תלמידים טעונים טיפוח או גם מורים מבתי-ספר
בהם יש תלמידים משכבות יותר מבוססות? ואם רוצים לטפח את המורה
מה זה דורש מהמדינה.

אני חושב שבענין האינטגרציה המורים
אינם מקבלים הדרכה בשום מסגרת.

היו"ר א. רימלט:

פרופ' ש. פוקס: אם רוצים לתכנן את הרפורמה בירושלים
בעוד כמה שנים, אם לא יתחילו מיד בהכשרת
המורים הרפורמה חייבת להכשל. אם רוצים להעביר את הרפורמה תוך כמה
שנים בכל המדינה, השאלה היא כמה זה ידרוש בכסף ובכוח-אדם ומה
הדברים האחרים שלא נוכל לעשות במערכת החינוך.

היו"ר א. רימלט: אתה מבקש קביעת שורת העדיפויות. אני מבין
שהבעיה בשיטת הקורסים להסמכת מורים היא
הדידקטיקה. כלומר, הדידקטיקה לא כמקצוע להשגת המטרה העיקרית, אלא
דרך לימוד המקצוע להכשיר את המורה להתמודד עם הבעיות. לאיזה סוג
של תלמידים מועברת הדידקטיקה?

גב' ש. אביעד: לא אגיד שאנחנו נמצאים במצב אידיאלי
ואנחנו בעצמנו יודעים למה רוצים להגיע,
אבל אנחנו בחלקו מצליחים לתת שני דברים: דידקטיקה לילדים השונים...
(היו"ר א. רימלט: לילד הממוצע?) לא, להתמודד עם קבוצות של ילדים
שונים. לא הייתי אומרת שאת הכל נעביר בדרך הזאת, אנחנו משתדלים
לתת זאת על-ידי מורים ולא על-ידי מרצים. האידיאל שאנחנו מצליחים
בחלקו להעביר, זה ה- Subject Matter תוך הדרכתם בדידקטיקה וחינוך;
הדידקטיקה הדיפרנציאלית והחינוך על ערכיו השונים תוך ידי העברת
החומר.

א. כ"ץ: זה חל גם על האינטגרציה או רק על חטיבת
הביניים?

פרופ' ק. פרנקנשטיין: בכיתות אלה של בית-הספר התיכון מספר
הילדים טעוני הטיפוח הוא קטן מאד. כאן
אולי מותר לשאול שאלה: אולי האינטגרציה תתחיל אחרי הסגרגציה?
כלומר, אולי האינטגרציה תתחיל בכיתות הגבוהות יותר כאשר הבורגנים
בחטיבת הביניים ישתרו לילדים אחרים, ואולי לא כולם יכולים לעמוד
בשווינון הזה שהוא שותף לאחרים? גם היום יש אמצעים להבחנה זו,
יש אפשרות להקבצה; הוצאת ילדים לקבוצות עזר, כאשר הילדים האחרים
יודעים שמוציאים את הילדים החלשים. זהיה בעלי עוז לומר שאלה
ילדים טעוני טיפוח שמקבלים הכשרה נפרדת. שאלת האינטגרציה יכולה
לעמוד כאשר הילדים מבחינת היכולת שווים לאחרים. מניסוי שערכת
בצבא ראיתי שהבורגנים הם דוגמה לאינטגרציה מוצלחת, שפירושה שהם
קצינים ועובדים בתפקידים אחרים ביותר בצבא; לומדים באוניברסיטה
ובהצלחה. יש כאלה שנכנסים לשנה שניה. במלים אחרות, כאן יש הצלחה
של אינטגרציה, אבל הצלחה אחרי תקופה של הכנה. לא התביישתי להגיד
שאני רוצה שהם יהיו שווים לאחרים; ועל בן אפי יכול אחרי שנתיים
של גיסוס להוכיח שמחצית היחידה רצתה להתקבל ללימודים לשנה שניה,
והמחצית השניה לא עשתה זאת מסיבות חברתיות, אבל אחרי שגמרו את
תעודת הבגרות באחוז הצלחה די גבוה, הם היו מרגישים שווים.

גב' ע. ביהם: לדעתי פרופ' פרנקנשטיין נגע כאן בנקודה
המכריעה ביותר. השאלה היא האם אנחנו
בכל ענין חטיבת הביניים לא מרמים את עצמנו ולא עושים עוול יותר
גדול לילדים אלה, כאשר אנחנו קוראים לזה הקבצה, כי אז יש להם
הרגשה של רמה ג' או ד' או ה'. השאלה אם לא צריך להרהר מחדש, לפי
הניסוי שפרופ' פרנקנשטיין עשה, לתת להם כלים במסגרת נפרדת. השאלה
האם על-ידי זה אנחנו לא משיגים את המטרה, למרות שעלולים לסקול אותנו
באנשים אם נעשה זאת. אני נפגשת הרבה עם ילדים אלה במסגרות של ילדים
אחרים, ואני רואה שהם מראש מועמדים לכשלוך בכל המקצועות, גם אם זה
בשיטת ההקבצות או המגמות.

השאלה היא אם לא צריך להתחיל בזה בגיל
יותר צעיר ואולי זה יפתור את הדברים, כי אם לא הצליחו לפתור את
הבעיות בגיליים הצעירים אולי אין טעם להמשיך בזה הלאה.

גב' ש. אביעד:

ברצוני להמשיך בכיוון זה, האמת היא שכאשר אני מתעניינת בנושא זה של האינטגרציה ביחוד בחטיבת הביניים, מתעוררים אצלי ספיקות. איני חוששת שיסקלו אותי באגבים, אבל אני מעיזה להגיד שהתרשמותי היא, כי במקרים מסויימים זה הופך ל"אפרטהייד" מסויימים של מסגרות גפרדות. אנחנו עושים עכשיו מתוך מאמץ כן מעבר משכונות הדרום לשכונות הצפון ועל-ידי זה עוזרים באינטגרציה; אבל אם מביאים ילדים משכונות הצפון לשכונות הדרום כדי שילדי שכונות הצפון ירגישו בנחיתות של ילדי הדרום, יש פה דבר מאד מסוכן לכאורה, זה יותר גרוע מאשר להעביר אותם מבית-ספר לבית-ספר במקומות שלהם עם ההכשרה ועם היכולת שלהם.

איני מתיימרת לומר שיש לי תשובה, אני עדיין מתלבטת ומחפשת דרך, כי אני רוצה לומר על האינטגרציה. השאלה היא האם יש איזה מחקר שמראה האם בכל-זאת אנחנו משיגים יותר על-ידי אותו האחוז שבכל-זאת משתלב, ולגבי האחוז האחר יש תכניות נוספות כדי לפנוע נסיגות כאשר מעמידים אותם פנים אל פנים עם הנחיתות של האחרים.

חה"כ ט. בן-פורת:

אני מסכים לדבריה האחרונים של הגב' אביעד, שנשמע בהם היטוס מה לגבי ההמשך, אני באמין שזו צריכה להיות הדרך. איני מייחס חשיבות רבה מאד לאלטננט של האינטגרציה בכיתות הגמורות. אני מייחס חשיבות רבה לידע עד כמה שנוכל להכשיר את הילדים בכיתות אלה עד לחטיבת הביניים כדי להעביר אותם לחטיבה העליונה.

שמענו כאן ספי פרופ' פרנקנשטיין שהאינטגרציה הטבעית בצבא הוכיחה את הצלחתה, האם לדעתך צריכה להיות אינטגרציה בחטיבה העליונה של כיתות י"ב כדי ששתים-שלוש שנים לפני הצבא יהיה מפגש מכוון? באיזו כיתה לדעתך צריך להפגיש את הילדים יחד?

א. ב"ר:

בעקבות הניסוי שקשור בשמו של פרופ' פרנקנשטיין, אשר בו היתה השקעה גבוהה במיוחד הן במימון והן באמצעים, האם לדעתך נוכל להגיע לרמה גבוהה יותר של כלל ילדי ישראל אם נשקיע אותה השקעה במסון ובכוח-אדם במסגרת המיוחדת שהוקצתה לטעונו הטיפוח בבתי-הספר הקיימים? או האם במסגרות של חטיבת הביניים ברמות השונות היו מגיעים לאותם ההישגים של הקצינים בצבא, שלומדים לבי.אי. אילו היושקעו הפאנצים הנוספים?

פרופ' ק. פרנקנשטיין:

אני בעד אינטגרציה, אבל איני מזהה את המלה אינטגרציה עם כיתה מעורבת.

חה"כ ז. הרמן:

האם אפשר לדעת מה אתה פנין במושג אינטגרציה?

פרופ' ק. פרנקנשטיין:

אני בעד שזויון פוטנציאלי של אנשים להשיג את המטרות הגבוהות ביותר בחברה; שזויון פוטנציאלי כאשר משהו צריך להכין אותם לכך. איני טאשים, אבל אני מאמין שתנאים מסויימים בחברה הורדים את הפוטנציאל המחשבתי הטהור של עשרות מיליוני אנשים בעולם, ועשרות אלפי אנשים אצלנו. על-כך אני אומר, יש צורך בדירוג או בשיקום האינטגרציה התלולה ואז מתחילה האינטגרציה. מזה נובע שהייתי רואה בחטיבת הביניים דוקא בעין יפה הפרדת הכיתות ההומוגניות כאשר הדגש בכיתה ההומוגנית הוא להכשיר את הילדים לחשיבה דיפרנציאלית. זה קשור זה בזה. אל נחשוב שבין המורים אין טעונו טיפוח. במידה שתושג מטרה זו בכיתה ט', לדעתי להתחיל באינטגרציה זה לימוד משותף כאשר לא יהיה צורך בהדגשה של שיטת הוראה מיוחדת. (חה"כ דוד קורן: ואם לא תושג בכיתה ט'?) לא יושג פחות ממה שמושג היום. יושג בוודאי כושר חשיבה כל שהוא. השאלה היא מה יעשה הילד עם כושר החשיבה? אני אומר, אם הילד עם כושר חשיבה ילמד מקצוע הוא בוודאי יהיה בעל מקצוע יותר טוב מזה שלא למד לחשוב. לא הייתי רואה בלימוד המקצוע תחליף לחשיבה, אלא רואה את החשיבה כתנאי למקצועיות ראויה לשמה.

פרופ' ק. פרנקנשטיין:

על-כן אני אומר, הדיפרנציציה תבוא בגיל של כיתה ט'. להעביר ילדים מסויימים לבתי-ספר תיכוניים על-יסודיים בעלי רמה למגמה מקצועית או אקדמאית, כאשר הם ישקיעו בתלמידים האלה ולאן דוקא את המכשירים בלבד. הייתי אומר שבבית-הספר המקצועי ישא גם ילד שבדיוק כמוהו האוי לקידום אפשרויותיו הלימודיות במקצועות. לעומת זאת, אם אנחנו הולכים היום לבתי-ספר תיכוניים בעלי רמה אקדמאית אנחנו מוציאים את המושג הדמוגרפי, כי הרבה מאד מהילדים אינם ראויים ללמוד בבית-ספר אקדמאי דוקא, אלא בעקב פרוטקציה על-ידי הוריהם מביעים לשל הזה. יש בזה מוסנט מר מאד שלא צריך להתעלם ממנו. אני טוען שכל שמשל הילד מגמר חטיבת הביניים שראוי להכנס ויכול להכנס כשווה בין שווים, להמשיך הלימודים יגדל, אז תושג האינטגרציה, כי אז לדעת, או לפי הנסיון, המשקל היחסי השלילי של הפער החברתי יקטן. אל נשכח גם דבר זה. אני אומר זאת בתשובה לשאלת הה"כ הרמן, מה אנחנו מבינים במושג אינטגרציה. אל נשלה את עצמנו, אינטגרציה חברתית לא תושג על-ידי לימוד על ספסל אחד, כי ילדים עניים לא יבקרו בבתי הילדים העשירים, כאשר אין הם יכולים להזמין אותם חזרה לביתם, ואינם יכולים להזמין אותם אפילו אם ההורים מוכנים לכל קרבן לשם כך. הילדים יתביישו כיוון שההורים שלהם פרימיטיביים או דבר אחר. האינטגרציה החברתית תושג במידה שקיימת אצל הילד גוואה להישג כל שהוא. אם אנחנו דואגים לכך שרוב הילדים בוגרי חטיבת הביניים ישיגו גאוה זו על-ידי זה שישגו משהו, אז גישור הפער החברתי יהיה הרבה יותר קל בשלב גבוה יותר.

פרופ' ש. פוקס:
שמענו כאן עמדה אחת לשאלה מה זו אינטגרציה. עלי להודות שיש גם דעות אחרות, ואילז אני הייתי חבר הוועדה הזאת כאן, הייתי מבקש לשמוע גם את הדעות האחרות. אני מזדהה עם הרבה דברים שאמר פרופ' פרנקנשטיין, אבל לא עם כולם. עוד לא היה דיון רציני במדינה בשאלה זו. כאשר שואלים אותנו כאן מה אנחנו סלמדים באוניברסיטה, אני שואל את חברי הכנסת: איזה הנחיות נתנו לנו? זו היתה החלטה פוליטית במדינה להגיע לאינטגרציה אבל לא היה שום דיון ולא ניתנו שום הנחיות (הה"כ ע. סירני: מפני שזו היתה החלטה פוליטית). יכול להיות שאת מסבירה זאת היסטורית או מנקודת ראות סוציולוגית, אבל אם מגדירים את האינטגרציה בצורה אחת זה אומר שנגיע אולי תוך רצון טוב לתוצאות הפוכות, ובזה אסור להמשיך. בין שנקבל את דעת פרופ' פרנקנשטיין או לא, בין שהוא צודק או לא, מה אנחנו שומעים דעה שאת האינטגרציה צריך לעשות בצורה מסויימת שהתוצאות הנובעות ממנה הן כאלה. לא שמענו דעות אחרות על נושא זה, כי לא היה דיון, וזה רע מאד. אנחנו עומדים לפני החלטות לקיים את האינטגרציה בכיתות נמוכות יותר, ואנחנו לא מבינים מה רוצים באינטגרציה.

אני זוכר שבאחד הדיונים בוועדה בענין הרפורמה מר אליהו נאווי אמר לאנשי משרד החינוך, שלא צריך לערוך טיולים שילדים טעונים טיפוח אינם יכולים להשתתף בהם, אם מחייבים אותם להביא מימיה. (היו"ר א. דימלט: בכיתה הזמנוגנית לא יערכו טיולים?) או בבית-הספר לא יסדר טיולים בהם מחייבים להביא מימיות, או שילד לא ירגיש רע כאשר אינו משתתף בטיול. ילד שהוריו הם בעלי יכולת אבל אינם רוצים לקנות לו מימיה בשביל הטיול לא ירגיש רע בגלל זה.

ברצוני להוסיף לשאלתה של הה"כ הרמן לגבי האינטגרציה, שכאן יש בלבול גדול. כל מורה בבית-הספר לחינוך עושה מה שהוא רוצה, וזה לא חופש אקדמאי. בכלל אין תכנון אחד וזו לא אשמת האוניברסיטאות, כי אין זה מתפקיד האוניברסיטה לנהל את הדיון הזה. היא צריכה לדון על הבעיה מהצד האקדמאי, אבל ישנה אחריות פוליטית לבעיה הזאת, ועל אנשי משרד החינוך לדון בה. אתם החלטתם על זה, אני שואל: אם אנחנו נלמד לפי השיטה של פרופ' פרנקנשטיין האם זה טוב או לא? דיברו כאן על אפרטהייד, האם זה נכון או לא?

פרופ' ש. פוקס:

אנחנו רוצים להפעיל רב-שיח בשאלה זו כדי שנוכל לגבש גם שיטות מחקר וגם שיטות לימוד.

ההחלטה שנתקבלה אינה מונעת הגשמת דעתו של פרופ' פרנקנשטיין.

פרופ' ש. פוקס:

אני חושבת שהיא כן מונעת. דעתו של פרופ' פרנקנשטיין היא, שכל מה שעושים בשיטת הקבצה זו העמדת פנים. השאלה האם מקבלים מה שנובע מדברי פרופ' פרנקנשטיין, כי ההחלטה של הכנסת הייתה להתחיל באינטגרציה בראשית חטיבת הביניים. מה שעושים במציאות, שיש כל-מיני הקבצות, זה בניגוד לחוק, או שההצעה של פרופ' פרנקנשטיין היא בניגוד להחלטה, כי בשני המקרים מחכים עם האינטגרציה לחטיבות הגבוהות.

אנחנו הבנו שמטרת הרפורמה, שאני תומך בה, הייתה שהאינטגרציה תהיה החל מכיתה ז', החל מחטיבת הביניים ותהיה הקבצה במקצועות מסויימים, אבל הרצון לא היה ליצור מה שיש עכשיו, שיש כיתות הומוגניות בתוך החטיבות הלכאורה הטרוגניות. יש ארבעה בתי-ספר בתוך חטיבת הביניים. (היורא. ריטלט: זה לא בהתאם להסלצות).

אבל ההחלטה המקורית לא התנגדה לזה, דובר על הקבצות.

ג. אליעזר:

אני רוצה בכל-זאת לעמוד על הנקודה הזאת שעליה לא קיבלנו תשובה מפרופ' פרנקנשטיין. אני מקבל את כל הסיכונים האלה, אבל השאלה היא בכל-זאת, האם יש ערך לעובדה שילדים טעונים טיפוח נמצאים בבית-ספר אפילו בזה שיש בו ארבע כיתות? אחרת בית-הספר הזה לא יקבל את ההכשרה הזאת. אנחנו רואים בפועל שכל בתי-הספר של טעונים הטיפוח, לשם באים הנוחות החלשים, הטיפול בהם חלש גם מבפנים. יש הבדלים קשים אפילו בתנאים האובייקטיביים, הפיסיים ומבחינת המבנים, ויש משחק כוחות טבעי בין בתי-ספר אלה לבין בתי-ספר אחרים. רצינו בכל-זאת להכניס אנשים למסגרת שבה התנאים האובייקטיביים הרבה יותר טובים. בכל-זאת יש ערך שילד גם אם אין לו מיסיה לוחץ על הבית לאפשר לו לצאת לטיול. אנלי זה נושא למחקר אבל זה נוגע פחות לילד עצמו שלוחץ על הבית לתת לו לצאת לטיול עם מיסיה. רוב ההורים מעוניינים שילדיהם יתקדמו וייחכך שזה מדרבן. אין לי ידיעות בשטח זה, אבל אני מכיר עובדות, והייתי מבקש לדעת אם נעשה מחקר מדעי, האם על-ידי ההקבצות האלה אנחנו מביאים את הילדים למסגרת אחת עם מורים בעלי רמה, או שאולי כל זה יש בו תהליך של גזק.

פרופ' ס. פרנקנשטיין:

אל תאמין יותר מדי לתהליכים. צריכים לעשות דברים ולתכנן אותם מראש. יש טעם לבית-ספר מעורב מרמות שונות כאשר מראש מוגדרת השיטה המופעלת בכיתה א' כשיטה מתמדת שהיא שונה מזו המופעלת בכיתה ב'. דהיינו, לא מוציאים ילדים חלשים תוך כדי תהליך ההוראה. זה מה שמאכזב כל-כך את הילד, כי תוך כדי הרמות השונות יכולים להתקיים במסגרת אחת של בית-ספר אחד כאשר כיתה מסויימת מקבלת הוראה שונה. אני התכוונתי לא רק לשאלה הקשה ביותר אין יכול מורה בכיתה מעורבת אחת ללמד כך שיבואו על סיפוקם ילדים מפותחים, אלא התכוונתי שהמורים מקבלים הכשרה המאפשרת לאותו מורה ללמד גם בכיתה המאוכלסת בעיקר טעונים טיפוח, וגם מקבלים את השיטה הדרושה לילדים אחרים. יכולות שתי הגישות האלה להתקיים למעשה במסגרת אחת, ואז בא אותו הגורם המאחד וההורדים עושים יותר טאפץ. ללא כל ספק זה נכון, ראינו זאת. אני גם בעד זה שאותו מורה ילמד גם בכיתה כזאת וגם בכיתה אחרת, אבל לא שילמד אותם הילדים בכיתה מעורבת.

ע. פינגרג-סירני:
נדמה לי שבמחצית השעה האחרונה נגענו באחת השאלות הנוקבות ביותר, שאולי היה כדאי להקדיש לה דיון מיוחד ורציני. הייתי מבקשת לשמוע בצורה יסודית מה היא עמדתו של פרופ' פונקנשטיין. (היו"ר א. רימלט: זה תלוי באורחינו).

פרופ' ש. פוקס:
אדרבא, אבל הייתי מציע להזמין לדיון כזה בנושא האינטגרציה שלושה גורמים, שצריכים לשבת יחד ולשמוע את הדעות המנוגדות גם באוניברסיטה עצמה. פרופ' פונקנשטיין ודאי ירצה לשמוע את עמיתיו הסוציולוגים שאינם מסכימים אתו, וצריך להזמין גם את אנשי משרד החינוך והתרבות. זה לא יכול להיות דיון של שתיים. כן אני מציע להזמין נציגי אוניברסיטאות אחרות בארץ.

היו"ר א. רימלט:
אנחנו בקיים שיה יותר ממלשך ונבקש את משרד החינוך להביא את המומחים שלו.

הערה לסוף הדיון, בית-הספר היסודי הוא בדרך-כלל הומוגני גם בירושלים. השאלה נשאלת, האם בתוך ו' כיתות לא להציע לעשות מיפגש, מעורבות או ערבוב מלאכותי, רק לא להשקיע מאמצים ומשאבים שאין, ומורים טובים, שזה יש עוד פחות, כדי להכין את הילדים בכיתות ההומוגניות בשכונות מגיל 5 עד כיתה ו', כדי להכשיר אותם על-מנת שלא יבזאו לפער מצטבר בחטיבת הביניים, או לא ישתנו מעשי בראשית, אבל יהיה הרבה יותר קל. זו הבעיה. אמרנו בזמנו שכדי שהרפורמה תצליח צריך להקדיש מאמצים בחינוך היסודי. ראינו בצבא בקורסים האלה, היו תלמידים שגמרו ל' כיתות, שלפני כן לא ידעו לכתוב ולקרוא, והם גמרו. זו הבעיה. השאלה האם נעשה הכל רק בחטיבת הביניים בלי היסוד. על זה עוד נדבר.

זה היה דיון מעניין ומאלף מאד ואני מודה מאד לכל המשתתפים.

הישיבה נבעלה בשעה 13.00